

ve hâşiye çalışması yapılmış, bunlardan İzzeddin İbn Cemâ'nın *Zevâlû't-terah fî şerhi Manzûmeti İbn Feraḥ* (nşr. F. Risch, Leiden 1885), Abdülkâdir b. Muhammed Selim el-Kilânî'nin *el-Beyânû's-sariḥ şerhu Kaşideti Ğarâmî şahîh* (Dımaşk 1346) ve Bedreddin el-Hasenî'nin *Şerhu Kaşideti Ğarâmî şahîh fî envâ'î'l-hadîs* (Kahire 1286; Dımaşk 1401, 1405) adlı eserleri neşredilmiştir. İbn Kutluboğa'nın da manzumeye bir şerh yazdığı (Dârü'l-kütübî'l-Misriyye, Mecâmî', nr. 68; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1329), Yâhyâ b. Abdurrahman el-İsfahânî el-Karâfî tarafından yapılan şerh üzerine İbrâhim b. Muhammed el-Birmâvî'nin bir hâşiye kaleme aldığı (Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 635) kaydedilmektedir. İbn Cemâ'ya ait şerhin bazı kaynaklarda Şemseddin İbn Abdülhâdî'ye nisbet edilerek H. L. Fleischer tarafından neşredildiğinin belirtilmesi (Serkîs, I, 167; Necîb el-Akîki, II, 363) yanlış olmalıdır (bk. İBN CEMÂA, İzzeddin). 2. *Şerhu'l-Erba'in en-Neveviyye* (İA, V/2, s. 733). 3. *Muhtaşaru Hilâfiyyâtü'l-Beyhâki*. Beyhâki'nin el-*Hilâfiyyât beyne's-Şâfi'i ve Ebî Hanîfe* adlı eserinin özeti olup Ziyâb Abdülkerim Ziyâb Akl (1404, Câmîatü Ümmi'l-kurâ Külliyyetü's-şerîa) ve İbrâhim b. Sâlih b. Abdullah el-Hudayrî (1414/1993, Câmîatü'l-İmâm Muhammed b. Suûd el-İslâmiyye Külliyyetü'd-da've) tarafından tahkik edilerek üzerinde doktora çalışması yapılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, IV, 1486; a.mlf., *el-İber*, III, 395-396; Safedî, *el-Vâfi*, VII, 286-287; Sübkî, *Tabakât* (Tanâhî), VIII, 26-29; İsnevî, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, II, 291; İbn Hacer, *Tebşirü'l-müntebih*, III, 1072; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-şâfi*, II, 59-60; a.mlf., *en-Nücümü'z-zâhire*, VIII, 191; Süyûtî, *Tabakâtü'l-müfessirîn* (nşr. Ali Muhammed Ömer), Kahire 1396/1976, s. 92; Dâvûdî, *Tabakâtü'l-müfessirîn*, II, 66; İbnü'l-Kâdî, *Dürretü'l-ḥicâl*, I, 36-37; *Keşfü'z-zunûn*, I, 59; II, 1329; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, V, 443-444; *Hediyetü'l-ârifîn*, I, 102; Serkîs, *Mu'cem*, I, 167, 202; Brockelmann, *GAL*, I, 459; *Suppl.*, I, 635; *Mecmû'atü erba'a manzûmât* (nşr. Matbaatu Mustafa el-Bâbî el-Halebî), Kahire 1371/1952, s. 2-4; Ziriklî, *el-A'lâm*, I, 194-195; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mu'ellifîn*, II, 45; Necîb el-Akîki, *el-Müsteşriḳûn*, Kahire 1980, II, 363; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe* (Özbek), s. 435; Abdülvehhâb b. Mansûr, *A'lâmü'l-mağribî'l-Arabî*, Rabat 1406/1986, IV, 231-233; Cezâr, *Medâhilü'l-mu'ellifîn*, III, 1151-1152; C. F. Seybold, "İbn Feraḥü'l-İşbîlî", *İA*, V/2, s.733; a.mlf., "İbn Faraḥ al-İşbîlî", *EP* (İng.), III, 763; Simin Muhakkık, "İbn Feraḥ İşbîlî", *DMBİ*, IV, 395; M. Yaşar Kandemir, "Beyhâki, Ahmed b. Hüseyin", *DİA*, VI, 60.



EBUBEKİR SIFIL

İBN FEREC el-CEYYÂNÎ

(ابن فرج الجياني)

Ebû Ömer (Ebû Amr) Ahmed b. Muhammed b. Ferec el-Ceyyânî el-Endelüsî (ö. 367/978)

Endülüslü şair,
lugat âlimi ve tarihçi.

Kurtuba'nın (Cordoba) 85 km. doğusunda bulunan Ceyyân (Jaen) şehrinde doğdu. Kültürlü bir ailenin çocuğu olduğu bilinen İbn Ferec'in öğrenimi hakkında kaynaklarda yeterli bilgi bulunmamaktadır. Kurtuba Emevî halifelerinden II. Hakem el-Müstansır-Billâh'ın (961-976) saray şairliğine kadar yükseldiğine göre iyi bir öğrenim görmüş olmalıdır. Gururuna düşkün, sert ve tartışmacı bir mizaca sahip olduğu kaydedilen İbn Ferec, bir kasidesinde hâmisî II. Hakem'i hicvetmesinden dolayı 356 (967) yılında halifenin emriyle memleketi Ceyyân'da hapsedildi. Affedilme ümidiyle yazdığı kasidelerin hiçbirini halifeye ulaştırmadı. II. Hakem'in vefatından sonra yerine geçen oğlu II. Hişâm el-Müeyyed-Billâh, İbn Ferec'in serbest bırakılması için bir ferman çıkardı. Şair bu haber kendisine ulaştırıldığında heyecana kapılarak hapisanede vefat etti.

Eserleri. Şairliği yanında iyi bir lugat âlimi olan İbn Ferec'in kaynaklarda adı geçen eserleri şunlardır: 1. *Kitâbü'l-Ḥadâ'ik*. Müellif, İbn Dâvûd ez-Zâhirî'nin (ö. 297/910), içinde 250'den fazla şairin şiirlerinden örneklerin yer aldığı bir aşk şiirleri antolojisi olan *Kitâbü'z-Zühre*'sine nazîre olarak kaleme aldığı bu eserde Endülüs şairlerinin Doğu şairlerine üstünlüğünü ispat etmeyi amaçlamıştır. İbn Dâvûd *Kitâbü'z-Zühre*'sini 100 bölüme ayırmış ve her bölümde değişik şairlerden seçtiği 100 beyit zikretmiştir. İbn Ferec ise II. Hakem adına kaleme aldığı eserini 200 bölüme ayırmış ve her bölümde sadece Endülüslü şairlerden seçtiği 200 beyit kaydetmiştir. Endülüslü dil ve edebiyat âlimi İbn Hazm, İbn Ferec'in bu kitabından övgüyle söz ederek sahasının en önemli eseri olduğunu ifade etmiştir (*er-Resâ'il*, II, 183). Daha sonra yazılan bu tür eserlerde, edebiyat ve biyografi kitaplarında *Kitâbü'l-Ḥadâ'ik*'tan bol nakiller yapılmıştır (örnek olarak bk. İbnü'l-Ebbâr, s. 39, 41, 118, 125, 126, 130, 199, 205, 210, 218). 2. *Târîhu'l-Müntezîn* (*ve'l-ka'imîn bi'l-Endelüs ve aḥbâri-*

him. Müellif, Endülüs'teki ayaklanmaları anlattığı bu eseri hapiste iken kaleme almıştır.

İbn Ferec hapisanede bazı manzum ve mensur risâleler de kaleme almış, kendisinden istifade etmek üzere gelen talebelere dil ve edebiyat dersleri vermiştir. Kaynaklarda, çoğunu hapiste iken yazdığı çok sayıda şiiri bulunduğu kaydediliyor da bunlar bir divanda toplanmamıştır. Şiir mecmualarında, edebiyat ve biyografi kitaplarında şiirlerinden bazı parçalar yer almaktadır. Bunlar genellikle bahçe-çiçek, meyve, kuş tasvirlerine ve aşka dair şiirlerdir (şiirleri için bk. İbnü'l-Kettânî, s. 37, 38, 46, 58, 86, 88, 140, 159, 163, 252, 258; Makkarî, III, 196, 265, 266, 437; IV, 46; Ömer Ferruh, IV, 283-284).

İbn Ferec'in, kendisi gibi şair olan Ebû Osman Saîd ve Ebû Muhammed Abdullah adlarında iki kardeşi olduğu, *Kitâbü'l-Ḥadâ'ik*'ta bunlara ait birçok şiirin yer aldığı zikredilmektedir (Seâlibî, II, 14-15; Humeydî, s. 211-212, 236-237).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Kettânî, *et-Tebhîhât min eş'ari ehli'l-Endelüs* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1401/1981, s. 283-284; ayrıca şiirleri için bk. s. 37, 38, 46, 58, 86, 88, 140, 159, 163, 252, 258; Seâlibî, *Yetimetü'd-dehr*, II, 14-15, 18-19; İbn Hazm, *er-Resâ'il* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1981, II, 183; Humeydî, *Cezvetü'l-muktebis* (nşr. Muhammed Tâvî et-Tancî), Kahire 1953, s. 97-98, 211-212, 236-237; Feth b. Hâkân el-Kaysî, *Maṭmaḥu'l-enfûs ve mesrahu't-te'ennûs fî mülehi ehli'l-Endelüs*, İstanbul 1302, s. 79-80; İbn Bessâm eş-Şenterîni, *ez-Zahîre*, I, 13, 795, 914; II, 142; İbn Beşkûvâl, *eş-Sıla*, I, 11; Dabbî, *Buğyetü'l-mültemis*, s. 140-142; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdebâ'*, IV, 236-238; İbn Dihye el-Kelbî, *el-Muṭrib* (nşr. İbrâhim el-Ebyârî v.dğr.), Kahire 1954, s. 4; İbnü'l-Ebbâr, *el-Hulletü's-siyera* (nşr. Hüseyin Münis), Kahire 1985, s. 39, 41, 118, 125, 126, 130, 199, 205, 210, 218, 250; İbn Saîd el-Mağribî, *el-Mugrib*, II, 5; a.mlf., *Râyâtü'l-müberribin ve gâyatü'l-mümeyyizin* (nşr. M. Rıdvân ed-Dâye), Dımaşk 1987, s. 184; İbn Fazlullah el-Ömerî, *Mesâlik*, XVII, 34-35; Safedî, *el-Vâfi*, VIII, 77-78; Makkarî, *Nefḥu't-ṭib*, I, 604; II, 501; III, 173, 196, 265, 266, 437; IV, 46; a.e.: *The History of The Muhammedan Dynasties in Spain: Extracted From the Nafḥu't-ṭib* (trc. Pasqual de Gayangos), London 1840, I, 185; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mu'ellifîn*, II, 143; Sezgin, *GAS*, II, 688-689; Abdülvehhâb b. Mansûr, *A'lâmü'l-Mağribî'l-Arabî*, Rabat 1399/1979, II, 316-319; Ömer Ferruh, *Târîhu'l-edeb*, IV, 282-288; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), I, 209; Eliâs Terés, "İbn Faraḥ de Jaén y su Kitab al-Ḥadâ'iq", *al-Andalus*, XI/1, Madrid 1946, s. 131-157; Fehim Bayraktareviç, "İbn Dâvûd", *İA*, V/2, s. 721-722; H. Monés, "İbn Faraḥ al-Djajyânî", *EP* (İng.), III, 762-763; Abbas Hüccet Celâfî, "İbn Ferec", *DMBİ*, IV, 1370.



MEHMET YAVUZ